

Vuur

Shida Bazyar

Vuur

Uit het Duits vertaald door Irene Dirkes

Nieuw Amsterdam

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door ondersteuning van het Goethe-Institut

Oorspronkelijke titel *Drei Kameradinnen*.

Verlag Kiepenheuer & Witsch GmbH & Co. KG, Keulen

Deze uitgave is tot stand gekomen dankzij Marianne Schönbach Literary Agency

© 2021 Shida Bazayr

© 2023 Nederlandse vertaling Irene Dirkes / Uitgeverij Nieuw Amsterdam

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Nurten Zeren/zerendesign.com

Omslagbewerking Dog & Pony

Foto auteur © Joachim Gern

NUR 302

ISBN 978 90 468 2917 2

www.nieuwamsterdam.nl

VERWOESTENDE BRAND IN DE BORNEMANNSTRASSE

Agressief en verblind: Saya M. uit R. radicaliseerde en iedereen keek toe.

'Al op school zocht ze ruzie en probeerde ze voortdurend,' aldus een voormalige kennis over M., 'Saya heeft die woede gewoon in zich, die is zogezegd deel van haar DNA.'

Is het die woede, die gisteravond aan zo veel mensen het leven kostte? Terwijl de politie hangende het onderzoek nog geen uitspraken over het voorval wil doen, laten ooggetuigen er geen misverstand over bestaan.

Vroegere burens weten te melden dat de familie van Saya M. al begin jaren negentig onderdak bood aan vermeende islamisten, die op een bezoekersvisum naar Duitsland kwamen. Hoewel het onduidelijk is tot welke groepering zij behoor-

den, kan er feitelijk van uit worden gegaan dat Saya M. in een geradicaliseerd milieu opgroeide.

Kennelijk heeft M. ook recentelijk nog geprobeerd anderen te bekeren: onder het mom van beroepskeuzeoriëntatie gaf de jonge vrouw sinds enkele jaren workshops op scholen. Zo ook nog op de ochtend voor de aanslag, toen ze de leerlingen van het Wilhelm Gymnasium oppriep tot het leren van Arabisch, dat volgens haar de enige taal met een toekomst zou zijn.

Kort daarna valt ze voor een café in de Bornemannstraße een oude man aan onder het roepen van Allahoe akbar. De man, Volker M., staat momenteel onder medische behande-

ling. Via zijn advocaat laat hij weten: 'We zijn lang genoeg tolerant geweest. Er zijn mensen als Saya M., die met hun ideologieën de veiligheid van ons land in gevaar brengen. Hoeveel aanslagen moeten er nog volgen?'

De aanval op Volker M. gebeurde slechts enkele uren voor de brand met dodelijke afloop in de Bornemannstraße, waarvoor Saya M. zich vermoedelijk zal moeten verantwoorden, en die nu al als een van de ergste

van na de oorlog wordt beschouwd. Nog steeds spreken de autoriteiten niet over een islamitische terreuraanslag. De overduidelijk linkse overtuiging van de dader lijkt haar te beschermen.

Berichten dat er in het afgebrande pand een aanhanger van een patriottisch georiënteerde groepering woonde, kunnen tot dusverre niet worden bevestigd, maar verwijzen wel naar een mogelijk motief van Saya M.

Ik zou eerlijk willen blijven, alle misverstanden uit de weg willen ruimen en er van het begin af aan geen geheim van willen maken wat deze tekst is en wat hij niet is.

Ik wil dat toch niet.

Ik zou eerlijk willen blijven, alle misverstanden uit de weg willen ruimen en van het begin af aan duidelijk willen maken wie ik ben en wie ik niet ben. Ik ben niet: het product van de geïntegreerde maatschappij. Ik ben niet: het meisje dat jullie kunnen aankijken, om vol medelijden te verklaren dat jullie je om de migranten hebben bekommerd en dat het allemaal zo dramatisch is, maar ook zo bewonderenswaardig. Ik ben niet: het meisje uit het getto.

Ik ben: het meisje uit het getto. Maar dat is een kwestie van perspectief. Er bestaan echte meisjes uit echte getto's die me erom uitlachen dat ik dat woord gebruik zodra ze horen in welk gat en in welk sjofel buurtje ik ben opgegroeid, en er bestaan meisjes die het daar geen dag hadden uitgehouden.

Ik ben niet: een meisje. Ik ben te oud om meisje genoemd te worden, want als er iets in mijn leven anders of slechter was gelopen, dan zou ik al moeder zijn van meisjes die zich niet meer meisjes maar tieners laten noemen. Maar dat ben ik niet. Wel

heb ik een paardenstaart en draag ik een rok, en die twee dingen, in combinatie met de ontbrekende kinderen, maken mij in deze wereld tot een meisje. Net zolang tot het me de keel uithangt en ik het uitschreeuw en stennis schop. Dan ben ik een hysterische vrouw.

Deze tekst is de poging me een nacht lang te vermannen. Een nacht lang niemand uit het raam te gooien, geen internettrol te worden, maar te wachten. De poging op mijn vriendin Saya te wachten die uit de bak moet komen.

Ik zeg bak, omdat ik cool wil klinken. Omdat ik als kind al van woorden hield die cool klinken. Ik zeg geen bak, omdat het een overblijfsel van mijn afkomst is. Je kunt in een getto opgroeien dat geen getto is, waar criminaliteit en knokpartijen tot de dagelijkse praktijk behoren, en desondanks net zo weinig met de bak te maken hebben als de paardenmeisjes een paar straten verderop met echte paarden. Als ik bak zeg en er daarbij uitzie zoals ik eruitzie en spreek zoals ik spreek, knikken de paardenmeisjes me begrijpend toe. Logisch, denken ze, de bak. De plek waar je als kind je vader hebt bezocht; de plek waar je eerste vriendje meerdere maanden heeft doorgebracht voordat hij vrijkwam en opeens totaal veranderd was; de plek waar je soms nostalgisch aan terugdenkt. Terwijl ik nog nooit in de bak was en ook niemand ken die daar gezeten heeft, tenminste niet in Duitsland. Tot vandaag. Maar het laatste wat ik wil, is daar zelf ook belanden; daarom zit ik hier, aan dit bureau, het eiland van mijn masterscriptie, het eiland van mijn – ongelogen – drieëntachtig sollicitaties, het eiland van mijn bijstandsuitkering, en schrijf.

Dus terug naar wat ik eigenlijk wilde zeggen: naar de poging een nacht te wachten op mijn vriendin die uit de bak komt. Ze

zal naar mij toe komen zodra ze kan, want momenteel logeert ze bij mij, een paar dagen, voordat ze weer terugvliegt naar haar stad en haar eigen leven. Eigenlijk wilde ze hier bij mij namelijk vakantie houden en tussendoor de bruiloft van Shaghayegh vieren.

Het is vrijdagnacht, 02.28 uur, en ik probeer bij het begin te beginnen. Dat zal niet lukken, want het begin ligt in een tijd toen wij nog niet bestonden. Ik begin dus verderop, laten we zeggen: in het midden. Met afgelopen maandag. Elke week begint immers met een maandag en doet dan alsof dat iets nieuws is. Zodat we niet merken dat alles gewoon verdergaat, fokking, fokking verdergaat, terwijl er niets gebeurt. Maar op maandag was Saya nog niet eens hier. Saya stapte dinsdagmiddag in haar stad in het vliegtuig en landde dinsdagavond in mijn en Hani's stad. Dus laten we op dinsdag beginnen.

‘Ik heb naar hem geglimlacht, heel vriendelijk, absoluut niet flirterig, en hij glimlachte terug, absoluut flirterig, en sprak me aan,’ zei Saya terwijl ze ons de flesjes bier aanreikte, ‘in het Engels nota bene.’ ‘In het Engels,’ zei ik lachend, ‘hoe empathisch!’ Ik pakte de twee flesjes aan en gaf er eentje aan Hani. Hani lachte eveneens, al was het een tikje onzeker, en gaf me het flesje weer terug, samen met haar aansteker. Als enige roker van ons drieën had zij het benodigde gereedschap, maar desondanks had ze geen idee hoe je daar een flesje mee kon openen. Ik gaf haar het geopende flesje terug, proostte met haar en zei: ‘Waarschijnlijk had hij ook nog een vet Duits accent.’ Ik deed een vet Duits accent na door een Engelse zin te zeggen en deed dat meteen een paar keer achter elkaar zodat we bij het proosten een paar keer konden

giechelen, wat aarzelend, onbeholpen giechelen, zoals je doet als je al vaak samen hebt gelachen maar elkaar een tijdlang niet hebt gezien. ‘Zijn Engels had niet alleen een vet Duits accent, maar zat natuurlijk ook vol fouten,’ ging Saya verder. Ze leunde met haar kin op haar opgetrokken knieën en keek uit over de stad. ‘Dat is toch het pijnlijkste aan zulke mensen, die denken dat ze Engels met ons moeten praten: dat ze het niet eens beheersen.’ ‘Da’s toch oké, dat je geen Engels kunt, of niet soms?’ zei Hani, want Hani’s Engels was natuurlijk ook niet zo goed, en dat van mij eerlijk gezegd ook niet. Hani’s Engels was niet goed omdat ze op een slechtere school had gezeten en dat van mij omdat ik het eigenlijk pas nodig had nadat ik naar deze stad was verhuisd, waar het heel normaal is om meteen in het Engels te beginnen zodra er een onbekende meefeest. Saya’s Engels was top. Ze had het weliswaar ook pas na school in de praktijk kunnen brengen, maar was er toen wel de hele wereld mee rond gereisd, had her en der in grote steden gewoond, relaties gehad en een studie voltooid. ‘Niemand hoeft Engels te kennen, dat spreekt vanzelf,’ zei ze nu, ‘maar dat is juist het wonderlijke aan die mensen. Als je ergens niet zo goed in bent, dan wacht je toch eerst af of je het moet doen of niet. Je begint hulpeloze mensen toch niet gewoon de oren van het hoofd te kletsen. Types zoals hij denken dat ons Duits zo waardeloos is dat ze beter in hun beroerde Engels met ons kunnen communiceren.’ ‘En wat zei hij dan,’ vroeg ik, ‘heb je in het Duits geantwoord?’ ‘Tuurlijk niet,’ zei Saya, ‘de vlucht duurde anderhalf uur en hij zat naast me. Een antwoord in het Duits zou hebben betekend dat ik langer met hem had moeten praten. Ik heb in het Engels gezegd dat mijn Engels niet zo goed is. Hij heeft toen heel medelijdend gekeken en alleen nog geglimlacht.’ ‘En wat als hij gewoon aardig was en het alleen uit welwillendheid deed?’ vroeg Hani. Ze keek ook naar de stad, een beetje eroverheen, alsof ergens achter de daken en kerktorens het

bewijs lag dat de mensen altijd alles goed bedoelen. ‘Jullie zaten toch in het vliegtuig, dan kun je toch nooit weten waar iemand vandaan komt. Misschien had hij je op straat wel in het Duits aangesproken. Hij wilde vast alleen een praatje maken.’ ‘Ja, ja, doet er niet toe, het verhaal is nog niet afgelopen,’ zei Saya.

Ze was sinds een half uur bij ons, had haar backpack in mijn kamer gezet, in de keuken kort gevraagd of ze mijn huidige medebewoners nog kende, geduldig gewacht tot Hani van de avondwinkel terugkwam met het bier en wilde toen absoluut naar het dak, omdat het haar in huizen momenteel te veel benauwde. Pas hierboven wilde ze vertellen hoe haar vlucht was geweest. ‘Een ramp,’ had ze aangekondigd, ze had naast een vervelende man gezeten. Eigenlijk zat ze altijd, op elke vlucht in haar leven, naast vervelende mannen. Ze vertelde er dus over terwijl ze er helemaal niet uitzag alsof ze een ramp achter de rug had. Ze zag eruit als iemand die sowieso elke ramp doorstaat en dan ook nog eens precies weet hoe je het achteraf weer echt gezellig maakt. Saya klonk volkomen normaal. Zoals je klinkt als je blij bent dat je iets banaals te vertellen hebt, zodat je weer op vertrouwd niveau met elkaar komt. Ze vertelde het heel terloops, heel achteloos. Op dat moment konden we echt nog niet vermoeden wat er allemaal stond te gebeuren.

‘Toen kwam er een vrouw het vliegtuig in die een hoofddoek droeg,’ ging Saya verder. ‘Oei,’ zei ik. ‘Oei, precies,’ zei Saya, ‘de mensen om me heen begonnen zenuwachtig op hun stoel te schuiven en om zich heen te kijken. Het zou immers kunnen dat er bij die vrouw ook nog een man met een baard hoort, dat risico bestaat natuurlijk, en die zou vermoedelijk alle andere vrouwen gaan lastigvallen en daarna een bom laten ontploffen.’ ‘Nee, eerst zou hij zijn vrouw onderdrukken,’ zei ik. ‘Precies,’ zei Saya, ‘hij zou eerst nog even zijn vrouw onderdrukken en daarna

de bom tot ontploffing brengen.’ Ik wilde nog meer zeggen, er nog een schep bovenop doen, maar we waren nog niet warmgedraaid. ‘Lachen jullie nu om terroristen? Of om de mensen?’ vroeg Hani terwijl ze ons aankeek. We bleven naar de daken om ons heen kijken, zoals anderen naar het kampvuur staren. We hoorden auto’s toeteren, hoorden vaag de gesprekken van mensen beneden op straat. Ik wilde niet antwoorden, ik vond dat Hani ons nog wel een poos door had mogen laten gaan. Maar sinds Saya over haar vlucht was begonnen, vroeg Hani zich af of het een verhaal was om je aan te ergeren. Daar was ze bang voor als Saya iets vertelde: dat het hele verhaal erop uitdraaide dat je uiteindelijk zat te ergeren. Terwijl er in dit verhaal tot nu toe nog niets aan de hand was. Sowieso was de hele wereld nog in orde op het moment dat Saya het vliegtuig in ging. Saya zou bijna zijn vergeten dat de wereld een plek was waaraan ze zich ergerde. Ze had een raamplaats en was een van de eersten geweest die mocht instappen, zonder dat ze daar meer voor had betaald. ’s Avonds zou ze ons zien en zich mateloos bezatten. De mooiste stad van de wereld lag op haar te wachten, zonder dat ze over de plaatselijke huurprijzen hoefde na te denken. Dus toen die vent met zijn slechte Engels naast haar ging zitten, vond Saya dat eerder vermakelijk dan irritant. Vervolgens stapte die vrouw in. Ze zou Saya niet zijn opgevallen als ze niet wat verloren naar haar ticket, de stoelnummers, haar ticket en weer naar de stoelnummers had gekeken. Er leek iets niet te kloppen, haar stoel leek bezet te zijn. Ze zei het meermaals, zei het tegen de mensen die voor Saya zaten, net zo vaak tot ze haar hoorden, en de mensen antwoordden dat dat niet klopte, ze had geen plaats bij het raam maar aan het gangpad, en die stoel was ook nog vrij. Even was er een moment waarop de vrouw iets zei als ‘Maar het is stoel A, stoel B, stoel C!’ en op het rijtje af de stoelen aanwees, waarop de vrouw op de plek voor Saya antwoordde: ‘Nee, het is stoel A,

stoel B, stoel C!’, en de stoelen precies vanaf de andere kant aanwees. ‘Kunt u alstublieft gaan zitten, de andere passagiers staan achter u te wachten!’ zei de stewardess tegen de rug van de vrouw. Ze was onvriendelijk maar ze had wel gelijk, er had zich in het kleine vliegtuig een rij gevormd van humeurige mensen die tegen elkaar aangedrukt stonden te wachten. Saya wist dat de vrouw met de hoofddoek gelijk had wat het eeuwige stoel A-, stoel B-, stoel C-spelletje betrof, maar ze wist ook dat de vrouw waarschijnlijk gewoon op de verkeerde stoel zou gaan zitten in plaats van ook nog in discussie te gaan met de stewardess. Zo belangrijk was een raamplaats tenslotte ook weer niet. Bovendien was de stewardess chagrijnig, ze klonk als een schooljuf en zag eruit alsof ze honger leed om haar figuur te behouden. Met hongerende mensen is het slecht discussiëren. De vrouw echter, laten we haar voor het gemak Yağmur noemen omdat ze eruitzag als Yağmur uit de serie *Turks voor beginners*, maakte een voor Saya geheel nieuwe, interessante move. ‘Ik doe u een voorstel,’ zei ze tegen de vrouw die op háár plaats zat, ‘we ruilen gewoon, dan hoeft u niet extra op te staan en ga ik op uw stoel aan het gangpad zitten.’ Dat klonk als het aardigste aanbod *ever*, Saya had dolgraag het gezicht van de vrouw die voor haar zat gezien. Vervolgens draaide Yağmur zich om naar de stewardess en zei: ‘Fijn, dat u er bent. Kunt u mij met mijn bagage helpen? Ik mag niets zwaars tillen.’ Ze streek met haar handen over haar buik om te benadrukken dat ze zwanger was. Er was weliswaar geen zwantere buik te zien, maar dat kon je moeilijk zeggen. De stewardess had daar natuurlijk helemaal geen zin in en Saya had geen idee of dat bij het werk van een stewardess hoorde of niet. De stewardess rolde met haar ogen en tilde uiteindelijk de koffer in het bagagevak, ze wilde immers dat het opschoot. ‘Maximaal twaalf kilo handbagage,’ siste ze Yağmur toe terwijl ze kreunde onder de koffer. Niemand hielp haar. Waarschijnlijk omdat iedereen

bang voor haar was. Of omdat iedereen wilde toekijken hoe ze haar onvriendelijkheid compenseerde door zich nuttig te maken: een zwangere vrouw, een koffer, een goede daad. ‘Twaalf kilo,’ herhaalde de stewardess met opgeheven vinger zodra de koffer was opgeborgen. Ze klonk alsof ze ieder moment haar zweep tevoorschijn kon halen om de omringende mensen tot uiterst nauwkeurig lopendebandwerk aan te drijven. Yağmurs stem trilde toen ze zei: ‘Dat weet ik al van uw collega’s, die hebben de koffer gewogen voordat ik ben ingestapt. Veel dank voor uw hulp, heel vriendelijk van u.’ Het ‘heel vriendelijk’ kwam er zo trillend uit dat Saya begreep: hier trilt iemand nergens anders om dan van woede. Saya, een rij achter de drie vrouwen, werd overmand door de twee gevoelens die ze het beste kende. Woede en solidariteit. Solidariteit is geen gevoel, zou Hani ertegen inbrengen, als Saya alles wat ik hier beschrijf écht in deze vorm had verteld. Maar Hani zou niets antwoorden wanneer ik het gesprek vervolgens met een simpel ‘jawel’ zou beëindigen. Want wie een mens zo goed kent als wij Saya kennen, die weet dat solidariteit een gevoel is en onvriendelijkheid een reden om razend te worden. Daarom is het ook onzin om Yağmur Yağmur te noemen, want de Yağmur uit de serie was nooit op zo’n waardige manier woedend als de vrouw uit Saya’s vliegtuig, en als jullie een andere vrouw van de televisie te binnen schiet die een hoofddoek draagt, bel me dan en ik verander de naam.

Toen de koffer dus eindelijk was opgeborgen, ging Yağmur op de verkeerde stoel zitten en deed haar hoofddoek af. ‘Wat een rotweer,’ zei ze terwijl ze met haar handen door haar krullen woelde. Het had tijdens het boarden geregend, maar dankzij de sjaal zat haar kapsel nog goed. De mensen liepen uiteindelijk door naar achteren, ook al ging het traag, en toen de vrouw naderde die naast Saya’s buurman moest zitten, sprong hij meteen op om haar de koffer uit handen te nemen. Saya boog voor-

over om te zien of deze vrouw ook zwanger was, maar dat kon ze niet met zekerheid zeggen. Wel kon ze met zekerheid zeggen dat hij nu de komende anderhalf uur die vrouw de oren van het hoofd zou kletsen in het Duits.

‘En vond ze dat goed?’ vroeg Hani, want nu, eindelijk, was het moment gekomen dat zij het verhaal interessant begon te vinden. Ik luisterde even niet, er speelde een zoel windje om ons heen en beneden brulde iemand iets wat ik niet verstond. De geur van bloeiende bomen hing in de lucht, zo’n boenwasgeur die in dit jaargetijde in de stad hangt, het rook naar uitlaatgassen en Hani’s sigaret. Het rook zo goed. Alles was zo goed. De stemmen van beneden werden luider omdat passerende mensen iets tegen de brullende mensen zeiden, en het was zo fijn om hierboven te zitten en daar niets mee te maken te hebben. Niet voor je leven te hoeven vrezen, een geëngageerde getuige te zijn, klaar om eventueel in te grijpen. Alle alarmmechanismen die je je in een grote stad eigen maakt, zijn op het dak volstrekt nutteloos. We krijgen hierboven veel te weinig mee om op een of andere manier van betekenis te zijn. Dat is fantastisch. Saya’s stem, Saya’s lichaam naast me te hebben is fantastisch, net als de wetenschap dat Hani alles gladstrijkt wat de stemming zou kunnen bederven. Dat we allemaal doen wat we het beste kunnen, en dat mijn bier lauw is en desondanks de lekkerste drank ter wereld. Saya vertelde over de mislukte flirt tussen haar buurman en de nieuwe vrouw naast hem en eindelijk kwam ze bij de clou waarop ik me al de hele tijd had verheugd, want ik wist al wat er zou gaan gebeuren, ik had het de hele tijd al vermoed, ik wist dat Saya precies dát had gedaan wat ik in haar situatie maar al te graag had gedaan. ‘Toen kwam de stewardess met de drankjes langs. Allemaal noemden ze vol verwachting dingen als “tomatensap” of “cola light” en allemaal keken ze teleurgesteld toen ze natuurlijk maar zo’n laf halfvol kartonnen bekertje kregen, waar

je eerder treurig dan gelukkig van wordt. Die vent naast me, op en top gentleman, maakte me erop attent dat er drankjes werden aangeboden, maar hij kon rustig wachten, hij draaide zich naar me toe en zei: “*Ladies first*.”’ Hani en ik jouwden hem uit, heel even maar, om direct te kunnen horen hoe het verderging. ‘Ik stak mijn hoofd naar voren en zei tegen de stewardess: “Een koffie met melk en suiker, alstublieft,” wat ik luid en duidelijk en heel Duits heb gezegd.’ Hani en ik joelden nu, we applaudiseerden en vroegen: ‘En? Hoe keek hij? Heeft hij iets gezegd?’ ‘Natuurlijk niet. Hij deed alsof er niets gebeurd was. Later, bij het uitstappen, heb ik in het voorbijgaan “Dag, een fijne avond nog” tegen hem gezegd.’ ‘En gaf hij antwoord?’ ‘Nee. Hij was druk bezig die vrouw zonder hoofddoek helemaal suf te lullen.’

Saya wikkelde zich in haar sjaal, die op een enorme deken leek, en ik dacht dat ik eigenlijk ook op het idee had kunnen komen dat die sjaals best mooi zijn. Maar ik was als altijd te lui geweest om ze te passen. Als ik kleren in etalages zie, is me het risico om ze te passen en te concluderen dat ik mijn tijd verdoe te groot, daarom vertrouw ik op wat ik ken. Saya schuwt geen risico. Saya past, legt weg, past, koopt, gooit weg en ruilt, en ziet er tot slot prima uit. Zelfs de sjofele bank midden op het dak knapte op door Saya’s bezoek. Omdat ze in één oogopslag potentieel en problemen herkent en ze vervolgens alle kussens van onze woongroep hiernaartoe had gehaald. Als gepensioneerden aan de Noordzee die een eigen strandkorf bezitten, zaten wij nu op dit dak van de stad die van ons is. Daar had vroeger nooit twijfel over bestaan, voor Saya en mij. Als we ooit onze wijk zouden verlaten, kwam als een nieuw thuis alleen deze stad met al haar beloften in aanmerking. De beloften van avonturen en vrijheid, maar bovenal dat we hier eindelijk eens niet zouden opvallen.

‘Op meer kilo’s in de handbagage van zwangeren,’ zei Saya en ze hief haar flesje om er direct een paar grote slokken uit te

nemen. Hani greep in verwarring naar haar flesje, ze wist niet of we daar nou werkelijk op moesten proosten, of Saya het serieus meende en wij vanaf nu de belangengroepering voor zwangere vrouwen zouden spelen, totdat er weer iemand anders van de onderdrukking moest worden gered.

Toen Saya's moeder zwanger was van Saya zat ze in de gevangenis. Ik zeg ditmaal gevangenis, want als er politieke redenen voor de hechtenis zijn, voelt het op de een of andere manier niet goed om cool te willen zijn. En wie gevangenzat in een tijd dat foto's niet alleen analoog maar ook nog eens in zwart-wit waren, heeft er nog meer recht op dat je 'gevangenis' zegt in plaats van 'bak'. We waren ongeveer veertien en zaten op het vloerkleed in Saya's woonkamer toen we de foto's bekeken. Het kwam bij ons alle drie maar zelden voor dat de andere gezinsleden met hun eeuwig-gasten en bloc het veld ruimden, daarom was het een uitgemaakte zaak dat we elkaar in zo'n geval in de flat van degene troffen waar we het rijk alleen hadden. We werden binnen enkele minuten heel volwassen zodra we de stoute schoenen aantrokken en de koelkast openden, iets te eten bij elkaar zochten en naderhand zelf onze vieze vaat in de afwasmachine ruimden. We waren opgewonden als we op de eindelijk vrije banken gingen zitten en zonder de kritische blikken van vaders en moeders ontspannen naar een aflevering van *Beverly Hills, 90210* konden kijken. We dronken sap uit sektglazen die onze ouders toch nooit gebruikten. En Hani had altijd de merkwaardige behoefte om tijdens de reclames op het balkonnetje te gaan staan dat er in al onze woningen exact hetzelfde uitzag, omdat we allemaal met onze familie in exact zo'n zelfde flat woonden. Maar Hani woonde als enige van ons in een flat waar het naar koude, per ongeluk

binnengelaten sigarettenrook rook, en het verschil tussen haar en onze balkons zat 'm er dan ook in waarvoor je het gebruikte en waarvoor niet.

Soms, als mensen iets verzuchten als 'Het is weekend!' of 'Het is welletjes voor vandaag!', heb ik precies dit beeld voor ogen: ik, hangend op een bank die anders altijd bezet is, in mijn hand het sektglas, volledig gefascineerd door de RTL-reclame, en Hani op het balkon, die doelloos over de daken van de stad staat uit te kijken. De eeuwige geur van die flats, de geur van voeten, oude vloerkleden en gedroogde kruiden, die, al naargelang bij wie we waren, weleens verschilden. Net zoals de taal van onze moeders en de smaak van hun gerechten verschilden.

Toen we die keer dus bij Saya thuis zaten en haar ouders de hort op waren, liet ze ons het fotoalbum zien, en Hani en ik waren niet alleen supergeïnteresseerd omdat we zulke goede vriendinnen waren, maar ook omdat we gewoon wisten dat dit iets privé's was in een ruimte waar de volwassenen normaal gesproken geen privéleven hadden. De kinderen trouwens ook niet. Waar niemand een privéleven had, want daarvoor was er in die flats gewoon te weinig ruimte en ook te weinig begrip voor elkaar en elkaars gewoontes. De meeste dingen in zulke flats waren óf nuttig óf decoratief. Saya had het fotoalbum pas een paar dagen geleden voor het eerst gezien, omdat een bekende van een oom op bezoek was gekomen en het had meegebracht. In de jaren ervoor moest het album via kronkelwegen van de ene vertrouwde persoon aan de andere vertrouwde persoon zijn doorgegeven. Sinds Saya's ouders hun huis en hun land zonder afscheid hadden verlaten, had het album erop liggen wachten om gered te worden, samen met de andere bezittingen van die drie. Saya was veertien toen ze voor de eerste keer foto's uit haar ouders' jeugd zag. Dat dat een ingrijpende ervaring voor haar

was, konden Hani en ik niet weten, wij vonden het gewoon spannend hoe die saaie oude mensen er in hun jonge jaren hadden uitgezien. Saya liet ons een foto zien van haar moeder met halflang haar en in een militair overhemd, met één voet op een steen en haar hand op haar heup. Voor onze begrippen zag ze er weliswaar jong maar niet bepaald cool uit, maar Saya wees er trots op en zei: 'Dat was vlak voordat ze naar de gevangenis moest.' Toen voegde ze er nog trotser aan toe: 'Dus dat was vlak voordat ze zwanger werd. Misschien is ze op deze foto al zwanger van mij, maar weet ze het nog niet.' Vanaf dat moment was ik best wel jaloers op Saya. Vanwege haar moeder, die in de gevangenis had gezeten, en omdat Saya daardoor in bepaald opzicht ook al eens in de gevangenis zat. Wie had kunnen denken dat ik op een dag hier zou zitten en zou wensen dat Saya echt nooit in de gevangenis had gezeten, toen niet en al helemaal niet vannacht? Waarom moet ze nou uitgerekend op dit ene punt naar haar moeder aarden?

Hoe dan ook: toen we op het dak zaten en Saya zich juist solidair verklaarde met de zwangere vrouw in het vliegtuig, klonk ze alsof een zwangerschap een zalige tijd vol geluk was die absoluut niet verstoord mocht worden. Dat is in zoverre absurd, aangezien haar eigen moeder tijdens haar enige zwangerschap tussen tien andere vrouwen zat ingeklemd, elke dag voor verhoor werd opgehaald en niet wist of haar man nog in leven was. Mijn moeder was vijf keer zwanger en bij elke zwangerschap moest ze hopen dat het kind in haar buik zou overleven ondanks haar nachtenlange werk in de wasserij. Zulke griezelverhalen kenden we in de regel alleen uit onze eigen familie, daarom concentreerden we ons van jongs af aan liever op de realiteit van de anderen, alsof onze realiteit niet bestond. Wat ook belangrijk was, want daarvoor konden de andere kinderen onze verhalen überhaupt be-

grijpen. Dus hadden we het 's zomers over 'op vakantie gaan', hoewel dat in ons geval nooit strand en vakantiehuisje betekende, maar altijd alleen meerdaagse bezoeken aan vrienden van onze ouders, bij wie we vervolgens de hele dag tv zaten te kijken in hun krappe flat.

Tegenwoordig doen we dat af en toe nog steeds zo, we accepteren wat ons als realiteit wordt voorgeschoteld en kleuren daarmee onze eigen biografie in. En in die realiteit zijn zwangeren nu eenmaal gelukkige vrouwen, die een heerlijke en intensieve periode met hun lichaam beleven en die je daarin moet ondersteunen door alle storende factoren uit de weg te ruimen. Als iemand hun geen respect betoonde, dan moest je, als het aan Saya lag, voor hen opkomen en voor hun rechten strijden. 'Is Shaghayegh zwanger?' vroeg Saya, en voor het eerst kwam het idee bij me op dat zoiets mogelijk kon zijn. 'Waarom vraag je dat? Omdat ze gaat trouwen?' 'Ja, waarom trouwt ze?' 'Ik weet het niet.'

Ik wist niet waarom we op het dak over zoiets moesten praten in plaats van over leuke dingen, en waarom Saya opeens haar kroonkurk op de straat gooide alsof ze niet wist dat ze daarbeneden iemand kon raken en verwonden. Ik had er ineens geen goed gevoel meer bij om hierboven te zitten. 'Waren jullie niet verbaasd dat ze gaat trouwen?' Saya klonk alsof trouwen iets onbestaanbaars was, alsof je daar goede redenen voor moest hebben. 'Jawel,' zei ik, 'althoewel ik me er meer over verwonderde dat ze ons uitnodigt. Maar ik vind dat er erger dingen zijn dan mensen die willen trouwen.' 'Het is toch geen misdaad om te trouwen,' zei Hani, 'ik ben blij voor Shaghayegh.' 'Ik weet echt niet waarom je daar blij om zou moeten zijn,' stak Saya van wal, en ik hoopte dat de preek die ons te wachten stond niet al te lang zou duren, want het onderwerp verveelde me. Maar hij duurde een hele tijd, ik beperk me even tot de hoofdlijnen. 'Mensen trouwen omdat ze in de bioscoop hebben geleerd dat